

ועד ליל שבת

ועד בענייני העבודה בימים הנוראים

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמר בישיה"ק

המלחמה היא הניצחון

ונראה הביאור בזה בהקדם עיקר המושג 'תשובה' ו'ניצחון היצר', דהנה בדרך כלל האדם רגיל לחשוב שאם התנסה מול היצר והשתדל לעמוד כנגדו אך לבסוף מעד וכשל הרי זה מוגדר נפילה, שכן סוף סוף היצר הצליח להפיל אותו בחטא, ודוקא אם בסופו של דבר הצליח בכל זאת לעמוד במלחמה - אז הוא מוגדר כמנצח.

עיקר השכר הוא על עצם העמל

אולם הדבר טעות מעיקרו. הלא כידוע אדם לעמל יולד, ובורא העולם לא הסתפק במלאכי מרום אלא ברא בכוונה תחילה את בני האדם

קרוצי חומר, שהם יעבדו אותו מתוך עמל וכך יגיעו לידי שכרם. וכך אנו אומרים מזי יום: 'אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר', וידוע להקשות מדוע 'הם עמלים ואינם מקבלים שכר', והרי בדרך כלל כל פועל מקבל תשלום חלף עבודתו, והביאור בזה הוא - שאצל עובדי עבודת כפיים השכר אינו על העמל' אלא על ה'תוצאה', ואם לו יצויר והאדם יעבוד בכל כוחותיו אך לא יביא את התוצאה המיוחלת לא יקבל מאומה בשכרו. אם למשל לא יבנה הנגר את הארון כמתכונתו - לא יראה פרוטה, ואף השדכן יוכל להתעסק במשך חודשים בשידוך מסויים, אך אם לא יבוא לידי גמור לא תעלה מצודתו מאומה.

מה שאין כן אנחנו - 'אנו עמלים ומקבלים שכר', אצלנו השכר אינו נמדד כלל וכלל לפי התוצאה אלא אך ורק לפי העמל. את התוצאה יכול הרבש"ע להשיג גם בלעדיו, וכל מה שהוא רוצה זהו דוקא את העבודה שלנו. הוא רוצה שנתאמץ, שנעבוד, שנעמול, ונעשה הכל בכדי להעלות נחת רוח לפניו, ואף אם לבסוף לא נצליח להביא את התוצאה - מכל מקום את העיקר השגנו.

בירושלמי (עבודה זרה ג', א') ובכמה מהמדרשים מופיע המעשה ברבי אבהו, שכשישן נגלו אליו בחלמו י"ג נהרי אפרסמון, והוא לא הבין: 'אלין דמאן?', ענו לו: 'דידך', ועל כך אמר ר' אבהו: 'ואני אמרתי לריק יגעת', לתווה והבל כוחי כליתי, אכן משפטי את ה' ופעולתי את אלוקי'. ולכאורה יפלא מאי קסבר רבי אבהו בסלקא דעתך, וכי חשב ח"ו שלית דין ולית דין והקב"ה אינו משלם שכר לעושי מצוותיו, ועל כרחך שמדובר כאן על כל אותם פעולות שעשה ולא ראה בהם ברכה, שעליהם חשב שהעלה חרס בידו, וכיון שלא הצליח להביא את הדברים לידי גמור אמר - 'לתווה והבל כוחי כליתי', עד שגילה לבסוף שההפך הוא הנכון - 'פעולתי את אלוקי', הקב"ה אינו מביא שכר לפי תוצאות אלא לפי הפעולות, ועל כל העבודה שעשה - מגיע לו שכר אין קץ של י"ג נהרי אפרסמון.

בגמ' (ב"ב יז.) אמרי' ארבעה מתו בעטיו של נחש וכו', ומבואר במפרשים שמה שנאמר בגמרא שרק ארבעה מתו בלא חטא אזיל בין על לשעבר ובין על להבא, דהיינו שמעולם לא היה, וגם לעולם לא יהיה, אדם שימות בלי סיבה שהיא של חטא, שכן צדיק אין בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא.

והנה כשמתבוננים בדבר הרי הוא מופלא למאד, היאך זה ברא הקב"ה יצר הרע בעל כח אדיר שכזה, שכמעט אף אחד מכל באי עולם במשך כל הבריאה כולה לא יוכל להתגבר עליו, הן לכאוף במבט הפשוט תכלית

האדם היא לנצח את יצרו, וחיודו הוא גלות שבדרך כלל אין לו סיכוי להכריע אותו מכל וכל. הלא דבר הוא.

כל הגדול מחבירו

ובנוסף מצינו עוד (סוכה נב.) ש'כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו', ובפשטות הפשט הוא שכיון שלגדול מחברו יש יצר הטוב גדול יותר ממילא צריך להיות שגם יצרו הרע יגדל, דאל"ה לא יהא משקל שווה לשני הצדדים, ולא יתקיים ענין הבחירה שענינו הוא שתהיה לאדם בחירה שווה בין הטוב ובין הרע ושיהיה עליו להכריע ביניהם. ואם כנים הדברים נמצא ש'כל הגדול מחברו יצרו גדול' הוא ענין יחסי, דהיינו שקושי המלחמה עבורו הוא בדיוק כמו חברו, אלא שלחברו יש גם יצר טוב קטן יותר ומשום כך אי"צ שיהיה לו יצר הרע גדול כל כך.

אולם במהרש"א שם משמע ש'כל הגדול מחברו' אינו רק ביחס לחברו אלא אף יותר, וכן מבו' לכאוף בדברי הגמ' שם וז"ל: "אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם, כי הא דאביי שמעיה להווא גברא

דקאמר לההיא אתתא נקדים וניזיל באורחא, אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא, אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא כי הוו פרשי מהדדי שמעינהו דקא אמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא, אמר אביי אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה, אזל תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצטער, אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו".

הרי לנו מבואר שאביי אמר על עצמו שאם היה מגיע לידי נסיון לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה, הגם שאותו אדם הצליח לעמוד בנסיון, ועל זה אמרה הגמ' דכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, ומבואר לכאוף דאין זה ענין יחסי, דאל"ה מ"ש אותו אדם מאביי, שלמרות שלאביי יתכן שיש יותר יצה"ר מ"מ יש לו גם יותר יצר טוב שיתן לו את הכוחות לעמוד, ואם בכל זאת סבירא ליה שיש הבדל ביניהם ע"כ שיש לו יותר יצר הרע אף כנגד היצר הטוב. אלא דטעמא בעי, מדוע באמת לאנשים הגדולים יש יותר יצר הרע.

מתוך דרשת ליל ראש השנה תשפ"א

כחן העצום של תפילות ראש השנה ויוה"כ - 'בריה חדשה'

בגמ' בעבודה זרה (יז.) אמרי' שעבירה שהאדם שנה בה שוב ושוב והתרגל אליה נחשבת כמינות גמורה, שאין לאדם אפשרות לשוב עליה בתשובה ואין לו מחילה עולמית אלא במיתה. ונשאלת השאלה, שאם כן לכאוף נסתם הגולל ח"ו על כל עבודתנו בימים אלו ועל כל סיכוינו לזכות בדין, הרי כל אחד מכיר את עצמו וידוע שיש עבירות מסוימות שהוא נכשל בהם פעם אחר פעם, שנה אחר שנה, וכאשר הוא עומד בימים הנוראים הוא מגלה שכבר בשנה הקודמת היה עליו לשוב בדיוק באותם דברים. אם כן מה נוכל לענות ליום הדין, הן מי יצדק לפניו, ולכאוף אין מי שאין לו עבירות ד'אביק בה'.

אך הנה אי' במדרש תהלים "תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל י-ה", - אלו הדורות שחייבין במעשיהם הרעים ובאין ועושים תשובה ומתפללין לפניך בראש השנה וביום הכפורים, ולפי שהם מחדשים את מעשיהם, **הקדוש ברוך הוא בורא אותם בריה חדשה**, ומה להם לעשות, יש להם ליטול אתרוגיהן בידיהם ולולביהן וערבי נחל והדסים להלל אותך, ה"ד ועם נברא יהלל י-ה".

ומבואר במדרש שבראש השנה וביוה"כ, כשבני ישראל באים ומתפללים לפני הקב"ה ומחדשים את מעשיהם, הקב"ה בורא אותם 'בריה חדשה'. עד עכשיו לא היתה להם זכות לחיות, הם היו צריכים למות, אבל כוח התפילה שלהם מחיה אותם והקב"ה הופך אותם לעם נברא. גם כאשר אין ביד האדם שום זכות וע"פ דין כפרתו היחידה היא רק המיתה, **מכל מקום יש כוח מופלא בימים אלו, שהתפילה מתקבלת ו'מחיה את המתים'**, האדם נהיה בריה חדשה, וגם מי שלא היה אמור לחיות נברא מחדש. הן בגופו והן ברוחו.

זהו גלגל ההצלה המיוחד שנשלח לאדם כעת, בימים הללו. גם אם היו לו עבירות דאביק בהו ונחשב כמין ח"ו, מכל מקום **כל אחד - בכל מצב שהוא - יכול לצעוק, לבקש ולהתפלל, והקב"ה יכנס לפניו משורת הדין וישמע את תפילתו. עכשיו בשנה החדשה הוא יכול להיברא מחדש, להיות אדם אחר ולקבל חיים חדשים. רק צריך להבנה וגישמאק בלימוד, הצלחה בענייני הגשמיים והרוחניים - לבקש צריך להיות מודע למה העצום שיש בידינו בזמן הגדול הזה, ופשוט להתחנן. וכדברי המדרש: "פנה אל תפלת הערער, אמר ר' יצחק כלפי הדורות אמרו, שאין להם לא נביא ולא כהן מורה צדק ולא בית המקדש שיכפר עליהם, אלא תפלה אחת נשתירה להן שהם מתפללין בראש השנה וביום הכפורים, אל תבזה אותה מהם, שנאמר ולא בזה את תפלתם".**

העמידה בניסיון היא ניצחון, אפי' אם לבסוף נכשלים

אך כאן טמון שורש הטעות. אמנם כן, יצר סוכן בנו, אבל כמעט אף בריה עלי אדמות לא יכולה לנצח אותו לגמרי. במשך כל הבריאה כולה היו רק ארבעה שמתו בעטיו של נחש, וזולתם לא יהיה עוד כאלו שימגרו אותו מעיקרו. ומדוע, כי עיקר המטרה שעבורה נברא היצר אינה שנצח אותו אלא שנילחם בו, ולכן גזר הבורא ית' שהמלחמה תמשך במשך כל ימי חייו של האדם בלי שתגמר אף פעם, כדי שילחם שוב ושוב ושוב בלי לומר די, וכל שלב במלחמה, כל איזו שהיא התגברות קטנה ואיזו תוספת איפוק ומאמץ, תחשב לניצחון ולעליה. ומשום כך אדרבה ואדרבה, 'כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו', וניתנה לו כמות גדולה של יצר הרע, למען ילחם עוד יותר ועוד יותר ויעלה מעלה מעלה. כי זוהי המטרה: להלחם. והמלחמה היא הניצחון.

מעתה, 'תשובה' כוללת בתוכה אפילו תוספת קטנה של מלחמת היצר, ואף ש'תשובה שלמה' היא עקירת החטא לגמרי מתוך ציפיה שלא לחטוא עוד, מכל מקום כבר ידוע בשם הגר"ס שגם קבלה קטנה היא חלק ממצות התשובה. והסיבה לכך היא כפי שנאמר - שהקב"ה אינו דורש מן האדם להיות מלאך עליון, אלא הוא רוצה את המלחמה, את ההתגברות ואת הניסיונות, וממילא גם אם לבסוף האדם לא ינצח לגמרי, וימצא את עצמו נופל שוב פעם כמו בשנה שעברה, מכל מקום יש בידו את היכולת לחולל שינוי עצום: לנסות עוד יותר מהפעם הקודמת ולהתגבר על עצמו פעמים נוספות, וכך אם יזכה אפילו במעט לפעמים יתרות של מלחמה וניצחון - והיה זה שכרו.

אם בשנה שעברה נפלת לאחר עשר פעמים, ואילו בשנה זו נפלת לאחר עשרים פעמים - ניצחת! הצלחת לנצח את היצר עוד עשר פעמים! אין שום השוואה בין השנה הזו לשנה הקודמת. כל פעם שהתגברת, המשכת הלאה להילחם ולא התייאשת גם אם בסוף נפלת, זהו עוד ניצחון. ואת הניצחונות הללו, ניתן להמשיך הלאה והלאה ולא לעצור אף פעם. לנצח, לעלות, ושוב פעם לנצח.

ממילא, אם למשל בחור קיבל על עצמו שלא לדבר לשון הרע, אך יצר הפטפט עומד למולו ומסית את לבבו לדבר סרה בפלוני ובאלמוני. הוא מתאפק, מנסה, בולם את פיו פעם ראשונה, שוב פעם פעם שניה, ואפילו בפעם שלישית, אך בפעם הרביעית כוחותיו לא עומדים לו והוא משחרר את בלימתו. מה תחושתו תהיה? לכאורה הוא יאמר 'לריק יגיעתי', הנה, היצר הצליח להשתלט עלי ולא עמדתי במה שקיבלתי על עצמי. אולם זו טעות. **הוא ניצח! הוא ניצח את היצר במשך שלש פעמים פעם אחר פעם, ורק בפעם הרביעית הוא נפל.** אמנם בסופו של דבר הוא דיבר את מה שאסור היה לו לדבר, ועל כך יענש, אבל העיקר הוא המלחמה, ובמלחמה הוא הצליח להלחם עם כל הכח ולשרוד כמה פעמים רצופות. התוצאה הסופית אינה משנה כלל על עצם המלחמה. פעם הגיע אלי יהודי ואמר לי שהוא 'לא שווה כלום'. הוא חולה בסוכרת, והרופא אסר עליו לאכול מאכל מסויים. במשך יום שלם הוא התגבר על עצמו והצליח לא לאכול את המאכל, אבל ברגע האחרון לא התאפק ובלע אותו על כרעיו ועל קרבו. תחושתו היתה ש'הוא לא שווה כלום', איך הוא לא הצליח להתגבר? אמרתי לאותו יהודי: אדרבה, יום שלם ניצחת את היצר והתגברת עליו עוד רגע, עוד רגע ועוד רגע, ורק ברגע אחד מסויים הוא ניצח אותך. בשמים יחשיבו אותך כמי שהוא שווה המון, ויביאו בחשבון את כל השעות שהצלחת להתאפק. המעידה כולה התמקדה רק ברגע אחד קטן.

תשובה - הכל לפי רוב המעשה

מדי שנה בשנה בימים אלו עולה הטענה: מה תעזור התשובה שלנו, הלא כבר בשנה שעברה קיבלנו על עצמנו את אותן קבלות ונכשלנו. לא הצלחנו למלא את מה שציפינו מעצמנו, והמצב כעת הוא כמו לאחר יאוש, מה תהיה השנה שונה מהשנה שלפניה? עדיין אנו נופלים, עדיין אנו נכשלים, ואין לנו סיכוי להתגבר על היצר.

לקט עצות והדרכות שנשמעו מרכיניו רה"י בדרכי העבודה בימי ראש השנה ועשי"ת

מחמת שכן הוא ציווי ה', וע"י זה משתנה כל מהלך החיים, כי חיים כל הזמן בידיעה שנמצאים יחד עם הקב"ה וצריך לעשות את רצונו בכל דבר וענין.

רבים צריכים לו' - חיזוק בהארת פנים לחיבור

מבואר בזוה"ק שיש חילוק בין הדין ביום הראשון לדין ביום השני, שביום הראשון זהו 'דינא קשיא' וביום השני זהו 'דינא רפיא', והביאור הוא - שביום הראשון דנים כל יחיד ויחיד בפני עצמו ולכן יותר קשה לזכות בדין שצריך להיות צדיק גמור, אך ביום השני דנים כל אחד כחלק מהציבור, כמה הוא מועיל לציבור ובכלל כמה הוא חלק מהציבור, ואם רבים צריכים לו הוא יוצא זכאי, ולכן זהו דין יותר קל.

וא"כ עיקר העצה לזכות בדין ביום השני זה לקבל על עצמו להתחזק בעבודת השם באופן שיהי ישיפיע על סובביו, וחס ושלום לא לעשות רפיון ברבים שאז נמצא מזיק הרבים, וכל התעלות או התמדה יותר בלימוד ממילא היא מוסיפה לכלל שמחזקת את האווירה הרוחנית.

וכן יש להקפיד להיות תמיד בשמחה חיצונית שע"י משפיע על הסובבים לטובה, ואם מסתובב בקדרות הוא בור ברשות הרבים, ואדרבא בכל הזדמנות ישתדל לפרגן לשני ולחייך אליו, וצריך לדעת שיחס כזה לבחור יכול לשנות את כל מצבו לטובה, ויש הרבה סיפורים על אנשים שנשארו שתולים בבית ה' רק מחמת יחס טוב מחבר. וצריך לדעת שבאמת אין אדם בעולם שאינו צריך את העידוד והפרגון, כל אחד מוכרח לזה, אפ"ל מי שנראה שהכל 'זורם' אצלו על מי מנוחות - אין לתאר גודל התועלת שתהיה לו ממילה טובה ומפרגון ואף מהארת פנים בעלמא, ומי שיקבל ע"ע חיזוק בזה אין ספק שהוא בגדר 'רבים צריכים לו' ברמה הגבוהה ביותר. וזה גם יעזור לו באופן טבעי שיהיה אהוב על הבריות.

קבלות - הגדר והתועלת

הנה ידועה עצתו של ר' ישראל סלנטר לקבל קבלה אחת קטנה, ביאור הענין הוא שעיקר התשובה זה לשוב לדרך הנכונה, והאדם אינו יכול להתהפך ברגע אחד, והקבלה מראה את המגמה והכיוון שבו מתחיל ללכת ומכאן ואילך יקבל סייעתא דשמיא, וזהו שאנו מתפללים "החזירנו בתשובה שלמה לפניך", ותמהה הרי זה תפקידנו לעשות תשובה ומה שייך להתפלל שהקב"ה יחזיר אותנו, אלא שאנו מתחילים לשוב אבל הדרך עוד ארוכה, ולזה אנו מתפללים שהקב"ה יחזיר אותנו כבר את שארית הדרך, - אך מוטל עלינו להתייבב בכביש הנכון. ויש להדגיש: שאין הכוונה שהאדם יקבל על עצמו קבלה בדבר שאינו משנה את מהותו, כגון לכוון באשר יצר ובברכת המזון, הרי לא בזה מתבטא מהלך חייו, אלא דוקא בדברים המרכזיים כתורה תפילה ויראת שמים, בהם לקחת קבלה קטנה שתשפיע בעזרת ה' על כל המהלך כולו, ולב יודע מרת נפשו איזו נקודה בדיוק תשפיע על מהלך חייו למרות קוטנה.

(כת"ת / עבודת האלול וימים הנוראים)

ראש השנה - יום ההמלכה

הנה יום ראש השנה הוא "יום הדין", ופלא הוא שבתפילות איננו מזכירים כלל ענין זה, וכל התפילה סובבת רק סביב המלכת הקב"ה, מלבד הפיוטים של "נתנה תוקף" שתיקנו לנו הגאונים, וביותר תמוה מדוע הז"ל לא תיקנו תפילה לזכות בדין. והביאור הוא, שיסוד ענין הדין והמשפט הוא "מלך במשפט יעמיד ארץ", שהמלכת הקב"ה מחייבת את הדין והמשפט, וא"כ המלכת הקב"ה הרי היא הזכרת הדין הנורא, והדרך לזכות בדין היא ע"י המלכת הקב"ה, כיון שאדם שמעמיד את עצמו כעבד למלך הרי ממילא הוא מקבל את השפע ממנו, וא"כ ודאי שר"ה הוא יום דין וודאי שאנו צריכים להשתדל לזכות בדין, אולם צורת העבודה היא ע"י המלכת הקב"ה ולהרגיש כעבדים שעושים רצונו, וכך נזכה בדין. (ולהלן יובא עצה מעשית בזה).

לקיים המצוות כעבד למלך

הנה בעבודת ימים אלו יש כמה פנים, תשובה תפילה וצדקה, אולם ודאי שהיסוד של ראש השנה זהו "המלכת הקב"ה", שעל האדם להמליך את הקב"ה עליו ולהתנהג כעבד, וכדאי מאוד להחזיר לעצמינו הרגשה, שאע"פ שאנו נקבל שכר על המצוות, וגם בעולם הזה יש לנו סיפוק מן, אולם אנו עושים זאת מחמת שאנו עבדים של הקב"ה ואין לנו אפשרות אחרת, הרי עבד אין לו מגרמיה כלום והוא חייב לעשות רצון אדונו, וכך ממש אנחנו.

ובאמת שצריך חיזוק גדול בזה, אנשים יכולים ללמוד כל היום וכל הלילה, להודי בכל המצוות בתכלית ההידור, - אבל בלי לחשוב על הקב"ה. וכפי שמרן המשגיח שליט"א חוזר ומעורר, גם מי יוחנן - ואם משה רבינו היה שכן כתוב בשו"ע - בכ"א הוא לא חושב למה זה כתוב בשו"ע ומי ציווה על כך. ומסופר על משהו שלילה אחד חלם על הקב"ה, וכשהתעורר התפלא: הרי אין אדם חולם אלא מהרהורי ליבו, וכי מתי חשבתי על הקב"ה? הן אמנם למדת, התפללתי, קיימתי מצוות, אבל על הקב"ה לא חשבתי...

וכבר הפסוק אומר "ותופשי התורה לא ידעוני". נתאר לעצמנו לו רעק"א היה ואמר לנו על משהו שהוא 'בן תורה' - ודאי היינו מבינים שמדובר באדם גדול מאד. ואם הרשב"א היה אומר, 'ור' שמעון, ואם משה רבינו היה אומר 'ער איז א בן תורה' - לא היינו יודעים לתאר מעלתו של אותו אחד. אבל הנה הקב"ה עצמו מעיד "ותופשי התורה - לא ידעוני". אפילו אנשים שהם 'תופשי התורה', ת"ח מופלגים - לא ידעוני, לא חושבים על הקב"ה. וזוהי עיקר העבודה בימים אלו, להחזיר בעצמנו שאיננו מקיימים מצוות כי כך הוכחנו וכך צריך. אלא משום שהקב"ה ברא את עולמו ואותנו כדי שנקיים מצוותיו.

עצה מעשית לחיזוק בזה

וישנה עצה מעשית לחיזוק בענין זה - לקבל על עצמנו שבמשך השנה לכה"פ ב' פעמים ביום כשנקיים מצווה מסוימת - נחשוב על כך שאנו עושים זאת רק